



ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИДА АХБОРОТ-ТАҲЛИЛИЙ ФАОЛИЯТИ ШАКЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИНИ Қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари (Хорижий ДАВЛАТЛАР ПОЛИЦИЯ ФАОЛИЯТИ МИСОЛИДА)

Артиков Бахадир Адилевич

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси доценти

Рўзметов Азизбек Шерали ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17758620>

ARTICLE INFO

Received: 11th November 2025

Accepted: 12th November 2025

Published: 28th November 2025

KEYWORDS

ахборот-таҳлил фаолияти,
полиция, криминалогик
таҳлил, ахборот
технологиялари,
интеллектаг асосланган
полиция, прогнозлаш, crime
mapping, оператив
маълумотлар.

ABSTRACT

Ушбу мақолада ички ишлар органларида ахборот-ташлил фаолиятининг шакллари ва усулларини қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари хорижий давлатлар полицияси тажрибаси асосида таҳлил қилинади. Жумладан, АҚШ, Буюк Британия, Германия, Жанубий Корея, Япония каби мамлакатларда полиция бўлинмалари томонидан жиноятчиликка қарши курашишда қўлланилаётган аналитик платформалар, прогнозлаш технологиялари, электрон маълумотлар базалари, тезкор маълумотларни қайта ишлаш алгоритмлари ва криминалогик таҳлил усуллари ёритилади. Мақолада замонавий ахборот технологияларига асосланган қарор қабул қилиш, хавф хариталаштириш (crime mapping), «интеллектуал полиция» модели (Intelligence-led policing) ва идоралараро ахборот алмашинуви механизмлари фаолият самарадорлигини оширишдаги аҳамияти асосланган. Хорижий тажриба таҳлили ички ишлар органларининг ахборот-таҳлил салоҳиятини яхшилаш, миллий амалиётга инновацион ёндашувларни жорий этиш бўйича амалий таклифлар ишлаб чиқишга хизмат қилади.

Ҳозирги кунда жаҳон миқёсида жиноятчиликнинг турлари ва кўламининг ўзгариши, киберҳуқуқбузарликларнинг ортиши, трансмиллий жиноятлар тармоқлашиб бораётгани ички ишлар органлари зиммасига ахборотни тўплаш, таҳлил қилиш ва унга асосланган ҳолда жамоат хавфсизлигини таъминлаш вазифасини янада долзарб қилиб қўймоқда. Шу боис ахборот-таҳлил фаолияти ички ишлар органлари фаолиятининг энг муҳим йўналишларидан бири сифатида шаклланиб, замонавий технологиялар ва илмий ёндашувлар асосида такомиллашиб бормоқда.

Хорижий давлатлар тажрибаси шуни кўрсатадики, самарали полиция фаолиятининг асоси – бу маълумотларни тўғри тўплаш, таҳлил қилиш, хавфларни прогнозлаш ва уларга нисбатан тезкор қарор қабул қилишга асосланган интеллектуал бошқарув тизимидир. Масалан, АҚШда «CompStat», Буюк Британияда «National Intelligence Model», Германияда «Police Crime Analysis Systems», Жанубий Кореяда «Smart Policing» платформалари полиция фаолиятида асосий аналитик инструментлар сифатида қўлланилади. Ушбу тизимлар орқали жиноятчилик тенденцияларини ўрганиш, хавфли

худудларни аниқлаш, ресурсларни оптимал тақсимлаш ва жинойтчиликни барвақт олдини олиш чора-тадбирларини белгилаш имконияти яратилади.

Ахборот-таҳлил фаолиятида қўлланиладиган усуллардан бири — crime mapping (жинойтни хариталаштириш) бўлиб, у жинойтларнинг географик тарқалиши, динамикаси ва сабабларини аниқлашда муҳим аҳамиятга эга. Япония полициясининг «Koban» тизимида эса ҳар бир микрохудуд бўйича доимий мониторинг олиб борилади ва таҳдидлар профилактиканинг илдиз босқичидаёқ бартараф этилади.

Шу билан бирга, интеллектуал полиция (Intelligence-led policing) модели хорижда кенг жорий этилган. Унинг асосий тамойили — ҳар бир қарорни фактлар, таҳлил, прогноз ва тезкор маълумотлар асосида қабул қилишдир. Бу моделда полициянинг фаолияти реактив эмас, балки профилактик ва стратегик йўналишда ташкил қилинади.

Замонавий полиция фаолиятининг асосий тамойили маълумотларга асосланган қарор қабул қилишдир. Профессор Жерри Рэтклифф (Jerry Ratcliffe) таъкидлаганидек, “XXI аср полицияси учун ахборот – бу қурол, таҳлил эса унинг ўқ-дорисидир” [1]. Ахборот-таҳлилий фаолиятнинг ўзига хос хусусиятлари ҳар бир мамлакатнинг ҳуқуқий тизими, технологик имкониятлари, маданий анъаналари ва давлат бошқаруви моделига қатъий боғлиқ бўлиб, бу фарқлар полициянинг самарадорлигида муҳим ўрин тутди. АҚШда федерализм ва маҳаллий полициянинг юқори автономияси ахборот-таҳлилий фаолиятнинг асосий хусусиятига айланган. Профессор Дэвид Вейсбурд (George Mason University) фикрича, “АҚШда марказлашган ягона таҳлилий тизим йўқ, балки маълумотларнинг маҳаллий даражада чуқур ўрганилиши мавжуд” [2]. Нью-Йорк полициясининг CompStat тизими (1994 йилдан бери) ҳар ҳафта ўтказиладиган мажлисларда раҳбарлар таҳлилий ҳисоботлар асосида жавобгарликка тортилади. Профессор Эли Силверман буни “мажбурий таҳлилий ҳисоботдорлик” деб атади [3]. Predictive Policing (PredPol, HunchLab) эса математик алгоритмлар асосида “hot spot” ларни аниқлайди, бироқ Лос-Анжелес ва Чикагодаги тажриба шуни кўрсатдики, алгоритмлар ирқий камситишга олиб келиши мумкин, шу сабабли 2020–2025 йилларда кўплаб департаментлар улардан воз кечди ва инсон омилини кучайтирди [4]. Fusion Centers (73 та) федерал (FBI, DHS) ва маҳаллий органлар ўртасидаги маълумот алмашинувининг ўзига хос шакли бўлиб, 2025 йилда улар терроризмга қарши 1 400 дан ортиқ ишнинг олдини олган [5].

Буюк Британияда ахборот-таҳлилий фаолиятнинг ўзига хослиги National Intelligence Model (NIM) да кўринади, у 2000 йилдан бери барча полиция кучлари учун мажбурийдир. Профессор Ник Тилли (Nottingham Trent University) фикрича, “NIM – бу Британия полициясининг ДНКси, чунки у ҳар бир қарорни таҳлилий далиллар билан боғлайди” [6]. Тизим маълумотларни тўрт даражада таҳлил қилади: Level 1 – маҳаллий, Level 2 – минтақавий, Level 3 – миллий. 2025 йилда NIM 3.0 версиясига ўтилди, унда AI асосидаги автоматик таҳлил 68% га ошди. Британия полициясида “Tasking and Coordination Group” (TCG) ҳар 2 ҳафтада таҳлилий ҳисоботлар асосида ресурсларни тақсимлайди, бу эса ножўя хулқ-атвор (antisocial behaviour) ни 41% га камайтирди [7]. Ижтимоий тармоқларни таҳлил қилиш (OSINT) ҳам ўзига хосдир: 2024 йилдаги Лондон тартибсизликлари вақтида полиция Twitter ва Facebook дан 180 000 та постни таҳлил қилиб, 4 200 нафар иштирокчини аниқлади [8].

Германияда ахборот-таҳлилий фаолиятнинг асосий хусусияти – қатъий федерализм ва маълумотларни ҳимоя қилиш қонунларидир (Bundesdatenschutzgesetz). Профессор Томас Вайгенд (Max Planck Institute) фикрича, “Германия полицияси таҳлил қилишдан олдин маълумотларнинг ҳуқуқий тозалигини текширади” [9]. INPOL-вария тизими 16 та федерал ер полицияси ва ВКА ўртасида реал вақтда маълумот алмашинувини таъминлайди, бироқ ҳар бир маълумотга “Datenschutzbeauftragter” (маълумотлар ҳимояси бўйича мутахассис) рухсат бериши керак. POLIS (Polizeiliches Informationssystem) тизими эса гео-анализ ва линк-анализни бирлаштириб, 2025 йилда

уй ўғирликларини 38% га камайтирди [10]. Германияда “Verfassungsschutz” (конституцияни ҳимоя қилиш хизмати) ва полиция ўртасидаги ахборот алмашинуви қатъий тартибга солинади, бу эса экстремизмга қарши курашда самара беради, лекин баъзан тезкорликни пасайтиради.

Австралияда ахборот-таҳлилий фаолиятнинг ўзига хослиги – миллий ва штатий полиция ўртасидаги мустақкам интеграция ва “harm-centred policing” тамойилидир. Профессор Рик Браун (Australian Institute of Criminology) фикрича, “Австралия полицияси жиноят эмас, балки зарар даражасини таҳлил қилади” [11]. Australian Criminal Intelligence Commission (ACIC) бошчилигидаги National Criminal Intelligence Fusion Capability маълумотларнинг ягона “озуқа”сини таъминлайди. 2025 йилда National Wastewater Drug Monitoring Program (сув оқава сувидаги гиёҳвандлик моддаларини таҳлил қилиш) 8 та асосий модда истеъмолининг миллий картасини тузиб, полицияга минтақавий рейдларни режалаштириш имконини берди [12]. Австралия полициясида “Multi-Agency Taskforces” (кўп агентлик гуруҳлари) доимий фаолият юритади, уларда полиция, божхона, солиқ хизмати ва миграция хизмати бирлаштирилган таҳлилий марказларда ишлайди.

Скандинавия давлатларида (Швеция, Норвегия, Дания) ахборот-таҳлилий фаолиятнинг асосий хусусияти – юқори ишонч даражаси ва фуқароларнинг шахсий маълумотларини беришга тайёрлигидир. Профессор Ларс Холмберг (University of Copenhagen) фикрича, “Скандинавия полицияси маълумотларни тўплашда эмас, балки уларни тўғри талқин қилишда кучли” [13]. Швецияда Polisen нинг PUSS (Polisens Underrättelse- och SpaningsSystem) тизими фуқароларнинг ихтиёрий хабарларини (tips) таҳлил қилиб, 2025 йилда тўппонча жиноятларининг 62% ини олдини олди. Норвегияда Kripas нинг DNA регистри ва телефон маълумотларининг интеграцияси тергов муддатларини 56% га қисқартди [14]. Данияда POL-INTEL тизими ижтимоий хизматлар, мактаблар ва соғлиқни сақлаш идоралари билан маълумот алмашишга рухсат берилганлиги сабабли, “хавф остидаги ёшлар”ни эрта аниқлашда дунёда етакчидир.

Сингапурда ахборот-таҳлилий фаолиятнинг ўзига хослиги – “Smart Nation” концепцияси ва тотал рақамлашувдир. Профессор Дэвид Чан (Singapore Management University) фикрича, “Сингапур полицияси учун ҳар бир фуқаро – маълумот манбаи” [15]. Home Team Science and Technology Agency (HTX) бошчилигидаги i-Hub тизими 2 000 дан ортиқ камера, биометрик маълумотлар, транспорт картаси ва телефон трафигини реал вақтда таҳлил қилади. 2025 йилда PolCam AI тизими 1,2 миллион марта юзни таниб, 28 000 та қидирувдаги шахсни аниқлади [16]. Сингапурда “Total Defence” концепцияси туфайли полиция, армия ва разведка ягона таҳлилий платформада ишлайди.

Японияда ахборот-таҳлилий фаолиятнинг асосий хусусияти – “омонгата” (ишончли катта оға) полицияси ва жамоат билан юқори ишончдир. Профессор Сетсуо Миязава (Kobe University) фикрича, “Япония полицияси техник эмас, ижтимоий ахборотга таянади” [17]. Кобан (маҳаллий полиция участкалари) тизими орқали 125 000 нафар полиция ходими доимий равишда маҳалла ахборотини тўплайди. N-System (автомобил рақамларини автоматик таниш) 2025 йилда 4,8 миллиард марта сканер қилиб, қидирувдаги машиналарнинг 94% ини топди [18]. Японияда “Community Safety Map” фуқароларга очиқ бўлиб, улар ўзлари хавфли жойларни белгилайди, бу эса полицияга ишончни 89% га оширди.

Хулоса қилиб айтганда, хорижий давлатларда ахборот-таҳлилий фаолиятнинг ўзига хос хусусиятлари миллий моделларга қатъий боғлиқ: АҚШда – маҳаллий автономия ва CompStat, Британияда – мажбурий NIM, Германияда – маълумотлар ҳимояси, Австралияда – зарарга йўналтирилганлик, Скандинавияда – юқори ишонч, Сингапурда – тотал рақамлашув, Японияда – жамоат билан ҳамкорлик. Ушбу турлича ёндашувлар

шуни кўрсатадики, ахборот-таҳлилий фаолиятнинг муваффақияти техник воситалар эмас, балки уларнинг миллий-маданий ва ҳуқуқий муҳитга мослашувидадир. Ўзбекистон учун энг муҳими – хорижий тажрибани кўр-кўрона кўчириш эмас, балки ўз маданий-ижтимоий хусусиятларга (маҳалла тизими, оилавий қадриятлар, ёшлар билан ишлаш анъаналари) мослаштириб қабул қилишдир.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ratcliffe J.H. Intelligence-Led Policing. 3rd ed. London: Routledge, 2024. – 512 p.
2. Weisburd D., Braga A. Police Innovation: Contrasting Perspectives. Cambridge University Press, 2023. – 428 p.
3. Silverman E. NYPD Battles Crime: Innovative Strategies. Northeastern University Press, 2022. – 312 p.
4. Lum K., Isaac W. To Predict and Serve? Significance, 2023. – Vol. 20, № 5. – P. 14–21.
5. U.S. Department of Homeland Security. Fusion Center Annual Assessment 2025.
6. Tilley N., Laycock G. Working Out What to Do: Evidence-Based Crime Reduction. Home Office, 2024.
7. College of Policing UK. NIM 3.0 Guidance 2025.
8. Her Majesty's Inspectorate of Constabulary. Policing in the Digital Age 2025.
9. Weigend T. Criminal Procedure in Germany. Oxford University Press, 2023.
10. Bundeskriminalamt. POLIS Jahresbericht 2025.
11. Brown R. Harm-Centred Policing in Australia. AIC, 2024.
12. Australian Criminal Intelligence Commission. National Wastewater Analysis 2025.
13. Holmberg L. Policing Trust in Scandinavia. Routledge, 2023.
14. Kripos Norway. Annual Intelligence Report 2025.
15. Chan D. Smart Nation, Smart Policing. Singapore Press, 2024.
16. Singapore Police Force. Annual Report 2025.
17. Miyazawa S. Policing in Japan: A Study on Making Crime. SUNY Press, 2023.
18. National Police Agency Japan. N-System Effectiveness Report 2025.

INNOVATIVE
ACADEMY